

१८०६

~~१८०६~~

म. ग्रं. सं. ठाणे
विषय
सं. क्र.

श्रीनाथ त्रिबक तेलंग
यांचे

१८०६

पद्यात्मक चरित्र.

देवाचे गुण गुण्याचा अधिकार ॥ मनुष्यमात्रास आहे जर ॥
स्वदेश लोकशोकांचा वडिवार ॥ अवश्य आम्ही गावयाचा ॥

१०

हें

दामोदर फडुवा भांडारे
यांनी रचिलें.

४२

मुंबईत,

'कॅनॉटिक' छापखान्यांत छापिलें.

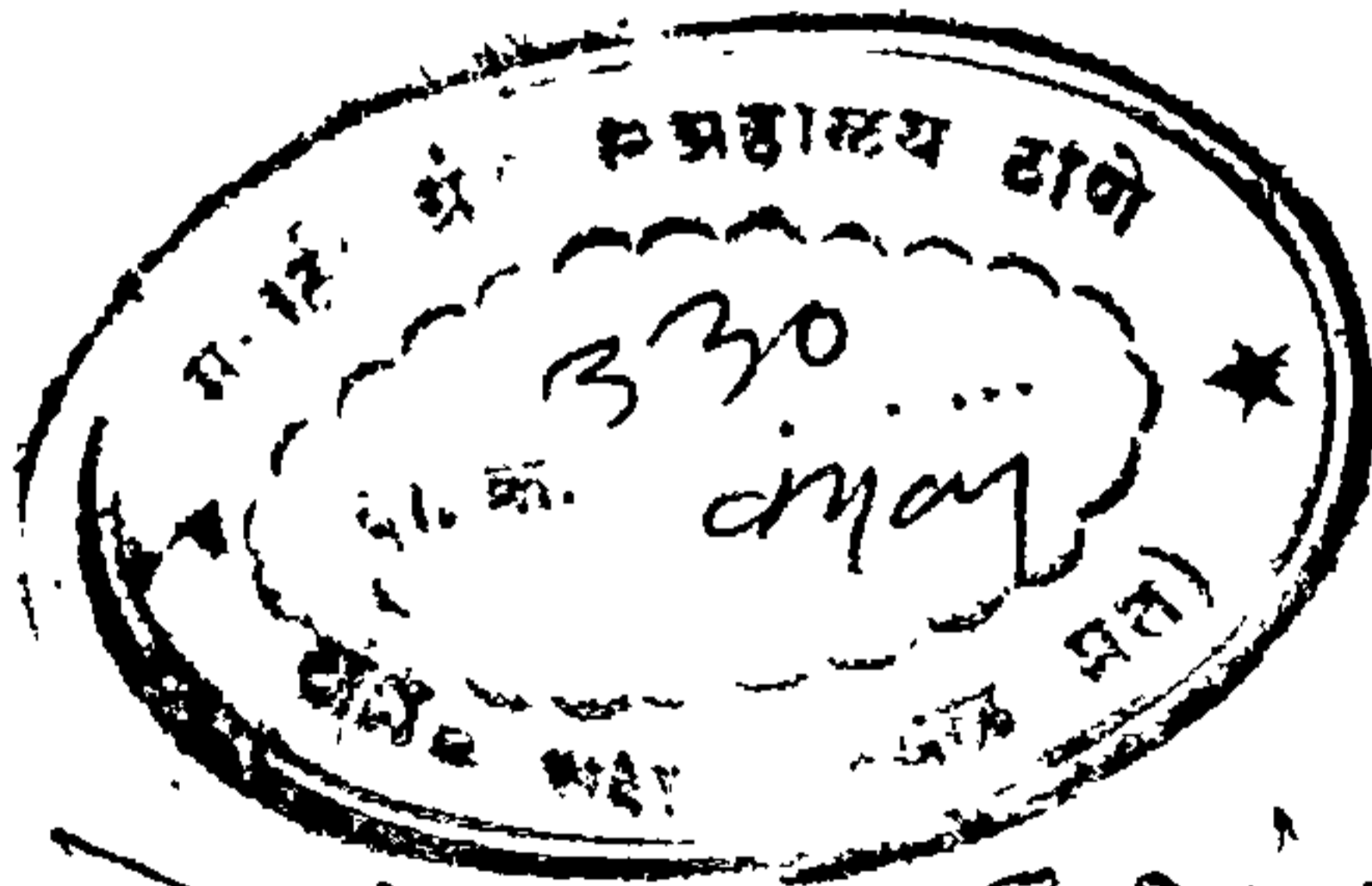
REFBK-0000330

REFBK-0000330

सन १९०६.

संग १८९९

चमामूर्ति कारिनाथ त्रिंवाणु
आंचे पद्यात्मनु चरित.

चमामर पदुवा आडार

हजेर

REFBK-0000330

पंजाब

स्वराष्ट्रदेवी.

लं.
गु.
बं.

क्ष.
ष.
अ.

महा राष्ट्र

नद्रास

उर्का

ऋग्वेदसं० अष्ट० ८ अ० ७ वर्ग १३ अ० ३
पहा. (राष्ट्री सूक्त.)

दुसऱ्या आवृत्तीचे दोन शब्द.

तेलंग आणि स्वराष्ट्रदेवी-प्राणप्रतिष्ठा.

BE PATRIOT AND DO NOT LOSE YOUR SC

धोव्या.

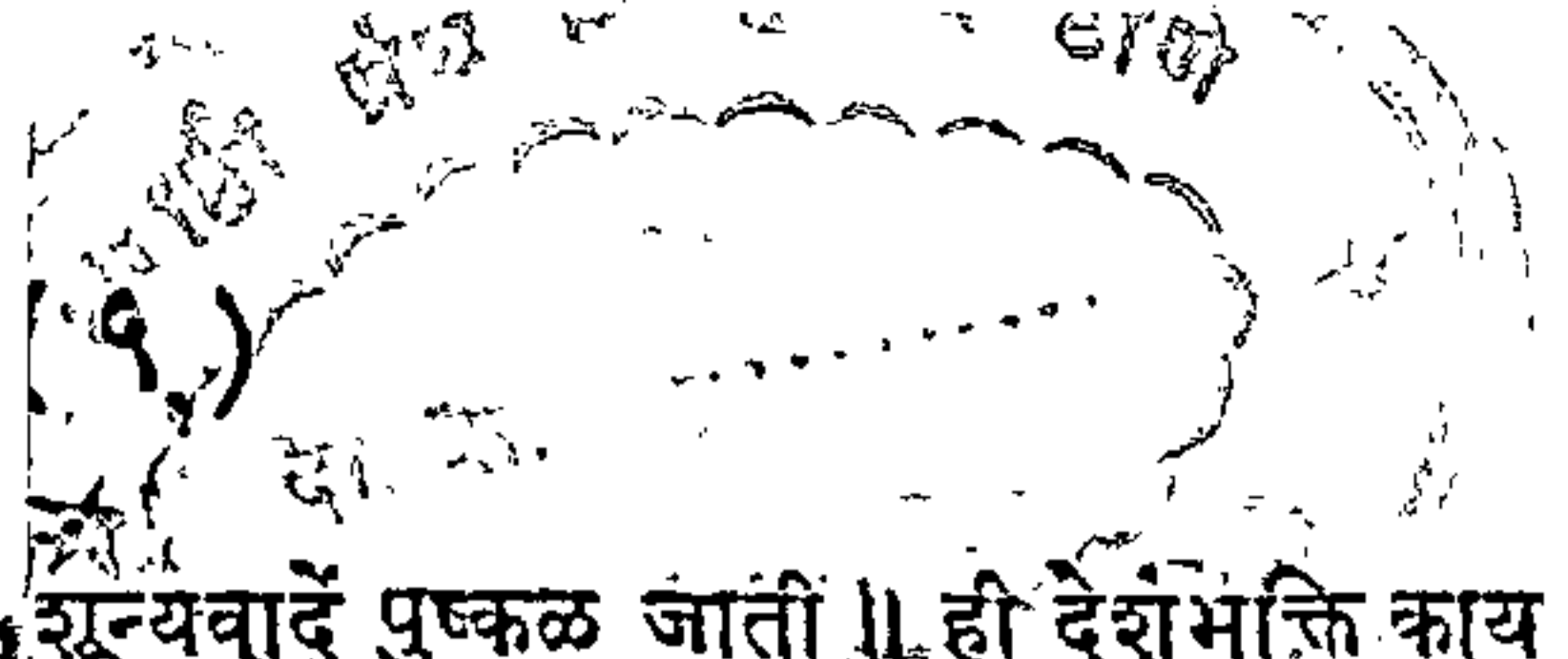
जे सदैव सौभाग्यवती ॥ नित्य नवी तारुण्य युवती ॥ ते अंभा स्वराष्ट्रदेवी भगवती
स्तवितो वंदे मातरम् ॥१॥ स्वराष्ट्रीयत्वाची शुद्ध कल्पना ॥ दाखविणारा नरराण
काशीनाथ त्रिबक तेलंग जाणा ॥ एकोणिसाव्या शतकांत ॥२॥ प्रजाधर्माचे माहात्म्य
स्वदेशी करणे तादात्म्य ॥ प्राचीन पुराणीं ऐसें माहात्म्य ॥ जाणविलेंचि नाहीं ॥३॥
स्वराष्ट्र ह्मणजे काय ॥ परराष्ट्र ह्मणजे काय ॥ प्रजेनें राजास शिकवावे काय ॥ वेदांत
शास्त्रांत स्पष्ट नसे ॥४॥ हिंदुस्थानदेश आर्यमाता ॥ हीच आमची स्वराष्ट्र देवता ॥
इजवांचुनी आह्मांस त्राता ॥ दुजा कोण नाहीं ॥५॥ स्वराष्ट्राचा अभ्युदय ॥ तोच
आपला खरा उदय ॥ ही समजूत अक्षय ॥ विसाव्या शतकांत प्रफुल्लित ॥६॥ राष्ट्र-
देवीची प्रतिष्ठापना ॥ झाली याच शतकी जाणा ॥ वास्तुदेवता ग्रामदेवतापणा ॥
राष्ट्रीयत्वीं उदेली ॥७॥ काशीनाथ त्रिबक तेलंग श्रेष्ठा ॥ योग्य वाटली ह्मणून निष्ठा ॥
स्वराष्ट्रदेवी प्राणप्रतिष्ठा ॥ त्यांनीं आरंभिली ॥८॥ महात्मे तपस्वी योगी करिती ॥
तपश्चर्या हिमालयावरती ॥ त्यांचें ओजस सामर्थ्य नीति ॥ पाश्चात्य प्रजेत शिरतसे ॥
त्यांचा परकाया प्रवेश योग ॥ युरप अमेरिकेंत घेई उपभोग ॥ वायुगतीं चुकून
एखादा ओघ ॥ आर्यजनांत क्वचित शिरे ॥९०॥ त्याच तपश्चर्येचें तेज ॥ तत्त्वज्ञ
राष्ट्रभक्तांत सहज ॥ शिखन होतसे स्वदेशकाज ॥ सृष्टिक्रमें तपसामर्थ्ये ॥ ११ ॥
सुधारणा कर्तव्य राजरोस ॥ तेंच या तपश्चर्येचें ओजस ॥ मद्रास बंगाल मुंबईस ॥
राष्ट्रीयत्वे पसरलें ॥१२॥ आतां आमच्या खाणींत हिरे ॥ झाले अशा कालीं योग्य

१३ चमकले दिव्य खरे ॥ तें सांगतो ॥१३॥ तेलंग ~~गुण~~ भांडारकर ॥
 १४ चंदावरकर ॥ स्वधर्मास स्वराष्ट्रीयत्व देती चतुर ॥ तेच हे हिरे
 १४ ॥ यांचा रत्नहार करावया जातां ॥ अनेक माणकें लाभती हाता ॥
 १५ ॥ दिकांचीं नांवें लिहितां ॥ विस्तार वाढेल पुढें सांगूं ॥ १५ ॥ नवविधा
 मध्ये भला ॥ एकाखंडें एक एक तरला ॥ नारद कीर्तनें तरला ॥
 १६ ॥ एकाचें एकास न साधे ॥ भांडारकरचें भाऊ दाजीस न
 १७ ॥ भालचंद्रांचें शील न साधे ॥ मोठ्या मुत्सद्यालाही ॥ १७ ॥ ऐशालोकांची
 शीलता ॥ शत्रूचें मर्मभेदी तत्वता ॥ अवेळीं विकारवश न होतां ॥ वेळींच
 तें करिती ॥ १८ ॥ हे इतके पाणीदार असती ॥ कीं पाण्यानेच आग विझ-
 १९ ॥ आगींत आग न पाखडिती ॥ चवताळुनी ॥ १९ ॥ हे वरवर जरी दिसले
 नी ॥ आहेत खरेखुरे तत्वज्ञानी ॥ स्वराष्ट्रहिताचा त्यांच्या अंतःकरणी ॥ पीळ
 सला आहे ॥ २० ॥ त्यांच्या राष्ट्रहितांत वेदांत आलें ॥ त्यांच्या राष्ट्रहितांत
 वैराग्य धालें ॥ त्यांच्या राष्ट्रहितांत मुमुक्षुत्व झालें ॥ खऱ्याशांति समाधानी
 २१ ॥ एक तरला ज्ञानमार्गें ॥ एक तरला भक्तिमार्गें ॥ एक तरला कर्म-
 मार्गें ॥ परि समान सारखे राष्ट्रभक्त ॥ २२ ॥ अध्यात्मास वेळ थोडा द्यावा ॥
 भक्तिज्ञान वैराग्यास द्यावा ॥ थोडा राष्ट्रीयत्वास द्यावा ॥ शेंडी जानवें राखण्यास
 २३ ॥ राष्ट्रीयत्वीं अध्यात्म येतें ॥ अध्यात्मांत राष्ट्रीयत्व नसतें ॥ राष्ट्रीयत्वीं
 ज्ञान वसतें ॥ ज्ञानांत राष्ट्रीयत्व थोडें ॥ २४ ॥ वेदांत आह्मास सर्वांत सोपें ॥ वीतरागें
 आणि अनुतापें ॥ पूर्वी आमचीं मायवापें ॥ असींच वाढलीं ॥ २५ ॥ आजच्या स्थितीस
 जें पाहिजे आहे ॥ नवे शोध विद्याज्ञान नव्हे आहे ॥ स्वार्थत्याग लक्षण पाहिजे
 आहे ॥ विदेह मुक्तासारखें ॥ २६ ॥ शूरास जखमेचा आनंद ॥ राष्ट्रभक्तास छलाचा
 आनंद ॥ निष्कलंकास निंदेचा आनंद ॥ असें राष्ट्रीयत्व पाहिजे ॥ २७ ॥ स्वदेश आणि
 स्वतंत्रता ॥ या शब्दांचा जयघोष होता ॥ अंगावर रोमांच उभे राहतां ॥ कंठ सद्गदित
 होतसे ॥ २८ ॥ एकोणिसाव्या शतकांत आले ॥ तीस दुष्काळ चार कोट मेले ॥ या
 दहा वर्षांत प्लेगनें नेले ॥ सदतीस लाख तरुण असे ॥ २९ ॥ असे पटापट प्राण

REFBK-000330

REFBK-0000330

सोडिता गराह्यात याच पत्रातून शून्यवादे पुष्कळ जाती ॥ ही देशभक्ति काय
 वरे ? ! ॥ ३० ॥ या पार्थिव देहाचा भूमीचा ॥ अत्यंत निकट संबंध साचा ॥
 भूमीकडे ओढा या देहाचा ॥ स्वाभाविक अन्नामुळे ॥ ३१ ॥ आपल्या हातून
 कांहीं तरी ॥ कार्य खास होणार निर्धारि ॥ असा विश्वास ठेवा अंतरी ॥ सर्व
 हातीं देवीच्या ॥ ३२ ॥ केव्हां ना केव्हां तरी राष्ट्र एक ॥ आमचे होणार हे
 निःशंक ॥ न्यायमूर्ति रानडे यांसारखे लोक ॥ बोलून गेले खोटे नव्हे ॥ ३३ ॥
 राष्ट्रांत शांतता असल्याने ॥ प्रजाहित होई देशाभिमाने ॥ ते हितसुधारक
 समूहाने ॥ चालतां बोलतां सहज केले ॥ ३४ ॥ ते हित ह्मणजे सती जाणे
 बंद ॥ बालविवाहास प्रतिबंध ॥ स्त्रीशिक्षण सामाजिकसंबंध ॥ एकरूप करून
 सोडले ॥ ३५ ॥ राजसामर्थ्याचा फायदा घेणे ॥ आणि स्वदेशबंधूंचे कल्याण
 करणे ॥ वहिष्कारावीण स्वदेशीच घेणे ॥ विशेष चांगले मर्म पहा ॥ ३६ ॥
 तेलंग रानड्यांची हातोटी ॥ अशीच कांहीं होती मोठी ॥ सर भालचंद्रांची
 हातोटी ॥ अशाच निर्मळ खुबीची ॥ ३७ ॥ राष्ट्रजीविताच्या मर्मस्थानास ॥
 शिवतां राजाच्या धरिती हातास ॥ परंतु त्याची गडबड लोकांस ॥ फार दाखवीत
 नसती ॥ ३८ ॥ एखादे असे कडक भाषण होतें ॥ त्यांचे सरकारांत तेज पडतें ॥
 उंच काव्यावरची मोत्ये ॥ भारदस्त तोलती ॥ ३९ ॥ तेच भाषण कडक जरी ॥
 एखादा साधारण उच्चारी ॥ कैदेत पडेल सत्वरि ॥ ऐसे भाषण त्यांचे ॥ ४० ॥
 देशाभिमान शब्दाची कडक टीका ॥ दादाभाई नौरोजींनी केली देखा ॥
 त्या पितामहास पचून गेली ऐका ॥ तपाचे सामर्थ्य ह्मणोनी ॥ ४१ ॥ नखशिखांत
 देशभक्ति भरलेले भाषण ॥ चंदावरकरांचे पहा नेत्र उघडून ॥ तेच दुर्बलांस
 बोलतां लागेल सुदर्शन ॥ ऐसे बलिष्ठ भाषण त्यांचे ॥ ४२ ॥ ऐशा लोकनायकांस
 जे न भजती ॥ त्यांची जाणावी विचित्र गति ॥ बाह्यांगे अंतर्निष्ठ प्रचिती ॥ कैसी
 कळेल साधारण ॥ ४३ ॥ परमामृत मुकुंद राजाचे, ॥ ओतप्रोत वेदांत साचे ॥
 त्यापरी स्वराष्ट्र वेदांतार्चे ॥ पृथःकरण करावे ॥ ४४ ॥ आमच्या राष्ट्राचे

पंचीकरण ॥ हिंदुस्थानचा नकाशा जाण ॥ भूगोल दृष्ट्या जूरी केले पठण ॥
 तरी तो देशाभिमान नव्हे ॥ ४५ ॥ स्वराष्ट्रदेवी प्राणप्रतिष्ठा शिकून ॥ बाणावा
 लागे स्वदेशाभिमान ॥ प्राचीन अर्वाचीन इतिहास जाण ॥ समजून घ्यावा
 राष्ट्राचा ॥ ४६ ॥ अन्वयाचा व्यतिरेक ॥ व्यतिरेकाचा अन्वय देख ॥ सूक्ष्म
 विवेचनाचे लेख ॥ मनन करावे ॥ ४७ ॥ सामाजिक औद्योगिक स्थिति ॥
 राजकीय घ्यावी समजून चिती ॥ शक्तयनुसार येतां प्रचीती ॥ स्वदेशभक्ति
 बाणेल ॥ ४८ ॥ राष्ट्ररूप देह विवरितां अंतरीं ॥ राष्ट्रीयत्वाचे सामर्थ्य धरी ॥
 तत्त्वज्ञानी राष्ट्रभक्त तरी ॥ यालाच ह्मणती ॥ ४९ ॥ एक राष्ट्रीयत्व कल्पना ॥
 नव्हती ह्मणून परक्यांना ॥ आयतेच फावलें जाणा ॥ हिंदुस्थान देशांत
 ॥ ५० ॥ स्थानदेवता वास्तुदेवता ॥ ग्रामदेवता कुलदेवता ॥ होती परी
 स्वराष्ट्रदेवता ॥ नव्हतीच पूर्वी प्रगट असी ॥ ५१ ॥ राजकीय कापड्याचे
 निरसन ॥ महाभारतांत केले जाण ॥ यास राष्ट्रीय मुत्सदीपणाचे लक्षण ॥
 तत्त्वज्ञाने पाहिजे ॥ ५२ ॥ आमच्या लोकांत एक आहे ॥ ज्यांत त्यांत धर्मरूप
 पाहिजे आहे ॥ “दर्यावर खारेंपाणी” नको आहे ॥ तेच “समुद्रज्ञान ” ह्मणतां
 पाहिजे ! ॥ ५३ ॥ “स्थानि स्वराज्य” नको आहे ॥ “स्वराष्ट्रदेवी” पाहिजे
 आहे ॥ ग्रामदेवता-स्थान-वास्तुदेवता पाहे ॥ याच दृष्टीने पूर्वापार ॥ ५४ ॥ राष्ट्रीय
 वृद्धि पोषक लेखणी ॥ न चालविली प्राचीन कवींनी ॥ राष्ट्ररूप देहाची तत्वे
 विवरुनी ॥ आत्माच उरे असें न केले ॥ ५५ ॥ ज्ञान आणि प्रेम वाढविणे ॥ हीं
 साधकांचीं सिद्ध लक्षणें ॥ राष्ट्रीयत्वांत हीं स्पष्टपणें ॥ कळत असती ॥ ५६ ॥
 स्वराष्ट्रीयत्वा कारणें ॥ ठार्यां ठार्यां विचार करणें ॥ परमार्थाचीच चळवळ धरणें ॥
 हें बरें नव्हे ॥ ५७ ॥ जे स्वतःचेच सुख इच्छिती ॥ ते सदांच दुःखी असती ॥
 दुसऱ्याच्या सुखानें सुख मानिती ॥ तेच सुखी राष्ट्रीयत्वे ॥ ५८ ॥ राष्ट्रीयत्वासारखी
 उपाधि ॥ निवांत आत्मनिष्ठता निरुपाधि ॥ या दोन गोष्टींतली समाधि ॥ तत्त्वज्ञ
 राष्ट्रभक्त जाणतसे ॥ ५९ ॥ वेळीं विचार भरपुर करावा ॥ एकांतांत अगदीं

त्यागावा ॥ आत्मानंद झोंवेंत घ्यावा ॥ राष्ट्रानंद जागृतीत ॥ ६० ॥ राष्ट्रदेवी तूं जे
 करण्यास लाविशी ॥ तेंच मी करीन अहर्निशी ॥ लोक बरें वाईट ह्मणती
 त्याशी ॥ काय कर्तव्य माझे ? ॥ ६१ ॥ देवी तूं बसविशी तसा बसेन ॥ हांसविलेंस
 तर मी हांसेन ॥ वदण्यास लाविशी तेंच वदेन ॥ हें सत्पुरुषाचें ब्रीदशील ॥ ६२ ॥
 लाभ झाला तरी वाहवा ॥ हानि झाली तरी वाहवा ॥ कोणी जनकराय कुणी
 शुकवुवा ॥ पारि दोघे महात्मे सारखे ॥ ६३ ॥ देवत्वे भक्तीचे सोहळे ॥ भोगिती
 करून राष्ट्रीयचाळे ॥ देव यांच्या संगें डुले ॥ आपलेंच गोडपण चाखाया ! ॥ ६४ ॥
 चांगलें नेसला तो साधु नव्हे ॥ राजांच्या मर्जीतला संत नव्हे ॥ घरचा सुखी
 देशाभिमानी नव्हे ॥ असें मूर्ख मात्र ह्मणती ॥ ६५ ॥ राष्ट्रभक्त देशाभिमानींच
 जन्मले ॥ त्यागलें भोगलें कोणी हाल सोसले ॥ कांहीं थोर तळमळत राहिले ॥
 हें पूर्वसंचित ह्मणावें ॥ ६६ ॥ एखाद्या राष्ट्रभक्ताच्या ठायीं ॥ कडकडीत वितराग
 दिसे कांहीं ॥ एखाद्या राष्ट्रभक्ताच्या ठायीं ॥ दारिद्र्य मुळीं खपेना ! ॥ ६७ ॥ प्रपंच
 साधून परमार्थ केला ॥ मोक्षास कोणता वाध आला ! ॥ राजासंगें प्रजाधर्म साधिला ॥
 तो राष्ट्रभक्त नव्हे कीं ? ॥ ६८ ॥ एकानें राष्ट्रीयत्व थोडें केलें ॥ दुसन्यानें काय
 अधिक केलें ? ॥ राष्ट्रभक्तांत हें पाहतां भलें ॥ समसारखे वंद्य सर्व ॥ ६९ ॥ सद्
 वस्तूची ओळख धरीं ॥ आणि स्वदेशाची प्रीति करीं ॥ या दोन संधीच्या मध्यं-
 तरीं ॥ मोक्ष तुझा सच्चिदानंद ॥ ७० ॥ राष्ट्रीयत्व धरून जरी ॥ होसी दामो-
 दर भांडारी ॥ वेदांताचा तूं अधिकारी ॥ शून्य वादावीण सहज होशी ॥ ७१ ॥
 इतिश्री स्वराष्ट्रदेवी प्राणप्रतिष्ठायाम् दामोदर विरचितायाम् स्वदेशभक्ति निरूपणं
 नाम प्रथमम् प्रकरणम् संपूर्णम् ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

पद.

(भाव धरारे आपुलासा देव करारे—या चालीवर.)

देश स्मरारे ॥ आपुलेंसें राष्ट्र करारे ॥ ७० ॥ ती कुलदेवता आह्मी पुजितों ॥
 वास्तुदेवता स्थापुनि नमितों ॥ ग्रामदेवता मानुनि धरितों ॥ भाव पहारे ॥

(८)

आपुलेंसें राष्ट्र करारे ॥ देश स्म० ॥१॥ देहात्मा वेदांती वधती ॥ जगदात्मा ज्ञानी
अवलोकित्ती ॥ राष्ट्रात्मा राष्ट्रात्मे स्तविती ॥ अलग न व्हारे ॥ आपुलेंसें राष्ट्र
करारे ॥ देश० ॥२॥ स्वराष्ट्र देवी प्राणप्रतिष्ठा ॥ नूतन कलियुगिं करुनि वरिष्ठा ॥
दामोदर भांडारी दृष्टा ॥ साक्षी धरारे ॥ आपुलेंसें राष्ट्र करारे ॥ देश स्मरारे
आपुलेंसें रा० ॥ ३ ॥

नम्रसेवक,

दामोदर फटुबा भांडारी.

August 1906.

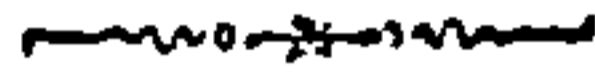

नामदार काशीनाथ त्रिवक्क तेलंग याचें

पद्यात्मक चरित्र.

आर्या.

जन्मवृत्तांत.

ही आर्यभूमि मागे मुत्सद्दी शांत देशहितकारी ।
लोकहिताचा वादी ऐसाही राजनिष्ठ सुखकारी ॥ १ ॥
आर्यांत उपजला हा कुलदीपक काशिनाथपंत भला ।
देशाला भूषविलें वर्तन तें शुद्ध दाखुनी सकलां ॥ २ ॥
झाला जन्म त्याचा सारस्वत गौड थोर विप्रगृहीं ।
मुंबानगरीमध्ये झाली देखोनि त्यासि तुष्ट मही ॥ ३ ॥
कंदर्पवाटिमध्ये रामतनय बापुराय तेलंग ।
पुत्रद्वय त्या झालें कृष्ण दुजा काशिनाथ अव्यंग ॥ ४ ॥
बंधु त्रिवक्करायां दुसरा जो काशिनाथ तो त्यानें ।
दत्तक ह्यणूनि दिधला सुरगुरुपरि ज्यासि सर्व जग वाने ॥ ५ ॥
तैलम्रक्षण मस्तकिं बुद्धीला हित ह्यणूनि जे यांचे ।

१. कांदेवाडी.

The Right Hon. John Morley, State Secretary for India, who is looked up to, as a master and guide by the educated community in India, says:—“Study nature—live in the open—dont dream—act your part. You cannot separate a man into two portions. He has to go one way in his professional calling and another in politics (if he takes interest in it). Of course, every man is bound to take an interest in politics ; I for my part go further: I think every woman is bound to take an interest in politics ! and I know many, who do it, and to good purpose.”

पूर्वज नित्यस्नानी करिती 'तैलांग' नाम हें त्यांचें ॥ ६ ॥
 मस्तकिं वा सर्वांगीं कौंकणजन हे अझूनही वरिती ।
 तैलाभ्यंजन परि हें पूर्वी तैलांग यत्नतः करिती ॥ ७ ॥
 'तैलांगा' पासुनि हा होय अपभ्रंश तोचि 'तेलांग' ।
 तद्रामनाम पूर्वी होतें ह्यणती कितेक 'तेलांग' ॥ ८ ॥
 सत्राशें बाहतरिं शाकाब्दीं जन्मअष्टमी दिवशीं ।
 झालें जन्म सुवर्तन तेजहि बाल्यां दिसेचि जेविं वशी ॥ ९ ॥
 त्या तैलबुद्धिवरुनी 'लौकिक मोठा मिळेल या जगतीं' ।
 कोणालाही वाटे विद्यागुरु तुष्टही त्या प्रगतीं ॥ १० ॥
 जी कल्पना गुंरुंची होती तिजहूनि प्रत्यया आली ।
 शालेंत शिष्य जेथें तेथें गुरु होय तो ज्या कार्ळीं ॥ ११ ॥
 संस्कृत प्राकृत इंग्लिश भाषा कर जोडुनी उभ्या होत्या ।
 वक्ता बृहस्पतीसम गहन विचारी असा दिसे श्रोत्यां ॥ १२ ॥
 श्रीमुख बघतां त्याचें पहिल्यानें प्रेक्षकास ये भास ।
 कीं आह्मांपरि साध्या पदवीचा नर नसेचि हा खास ॥ १३ ॥
 अभ्यासक्रम झाला विविध परीक्षा सरोनि ज्या कार्ळीं ।
 ती ज्ञानार्जनरीती पडली न कदापि मृत्युच्या जाळीं ॥ १४ ॥

१ जान्सन हा, बर्कविषयीं ह्यणत असे कीं, जर एखाद्या मनुष्यास पावसानें गांठून तो व बर्क एखाद्या ठिकाणीं आडोशास उभे राहिले, तर तितक्या थोड्या वेळांतही, बर्क हा कोणी लोकोत्तर पुरुष असावा, (ओळख नसतांही त्याला नमस्कार.....ह्यणावें) असें त्याला वाटेल.

One of the very first things that must strike the observer of this man (Telang) is, that he was very unlike to any other man.

Justice Ranade.

राजप्रजामतांला दुष्कर संतुष्ट ठेवणें उभर्या ।

तेलंगांसम * कोणी मुत्सद्दी निपजती क्वचित् समया ॥ २३ ॥

स्वपरपरित्राणाचें ब्रीद सदा वाळगीत ते गूढ ।

कळकळ तीहि विलक्षण खळखळ नसतांचि चालवी रूढ ॥ २४ ॥

त्यांची खुबी निराळी कोणाहि न साधते तशी शैली ।

दिसतें तसें न वाटे परिणामीं लाभते बरी थैली ! ॥ २५ ॥

उन्नतिसाठीं जिकडे चळवळ होईल तो असेच गडी ।

चोंहिकडे कामिं पडे प्रमुखपणा घ्यावया सभा पकडी ॥ २६ ॥

झालीं कामें बहुताचि त्यांच्या झटण्यामुळें स्वदेशांत ।

‘हेमंतोत्सव’† ऐशा झाल्या शाखा बहु प्रदेशांत ॥ २७ ॥

वक्तृत्वखुबी त्यांची डुलवी शत्रूसही सभेमाजी ।

वादविवादी बुद्धि झाली मोठी प्रगल्भ त्यांमाजी ॥ २८ ॥

त्यांचें पहिलें भाषण वावीस वयांत जाहलें मान्य ।

वठलें तें इतुकें कीं आलें सर्वांत त्यासि प्राधान्य ॥ २९ ॥

‘स्थानिस्वराज्य’ याचें तेलंगांनींच बीज पेरिल्लें ।

त्या वेळीं जन वदले ऐक्यमत जनीं तधींच तें शिरलें ॥ ३० ॥

* सद्वर्तन कर्ते बापट शास्त्री तेलंग साहेबांस वावन्नकशी सोनें ह्मणून सोन्यास सुगंध नव्हता असें पुस्तकांत लिहितात.

† बत्तीस वर्षांपूर्वी स्वदेशी मालाचा व्यापार करणारी मंडळी लिमिटेड मुंबई ही १८७३ मध्ये ना० तेलंग, म. चिं. बापटे, नी. दत्तरदार इ० प्रमुखांनी देशी माल वापरावा या हेतूनें रामवाडीच्या नाक्यावर स्थापिली होती; ती अद्याप चालते.

उत्तम सर्वांत असें भाषण त्यांचेंच एकदा झालें ।
एका महाप्रसंगीं पाश्चात्य श्रेष्ठही वहु धांले ॥ ३१ ॥

धंदा, उत्कर्ष.

झाले वकील मोठे मुद्दे-भाषण तसें असामान्य ।
निज पक्षकारतफें त्या योगें जाहले अखिलमान्य ॥ ३२ ॥
अत्यंतबिकट वादीं आला जयलाभ त्यांस तो जबर ।
मानवले अधिकारी होउनि मर्जी बहाल त्यांजवरें ॥ ३३ ॥
तद्विषयीं आंगलजनीं झाली बहु पूज्यबुद्धि बुद्धिमतीं ।
वादग्रस्तीं धर्म-प्रकरणिं तद्वत्त-निर्णया स्तविती ॥ ३४ ॥
'न्यायसभेमाजी या होइल ही न्यायमूर्ति सत्य निकीं,' ।
त्यांहीं भविष्य केलें झालें ही सत्य शीघ्र मग लोकीं ! ॥ ३५ ॥

१. अशा भाषणांपैकीं इ० स० १८७३त मिठाच्या कायद्याच्या खड्यांविरुद्ध. (२ रें) सिव्हिल सर्विसमध्ये अधिक देशी लोक ध्यावे याविषयीं. (३ रें) घरे बांधण्याच्या म्युनिसिपालिटीनियमाविरुद्ध. (४ थें) लार्ड लिटनकारकिर्दीत लाय-सन्सटॅक्सविरुद्ध. (५ वें) १८७९ त मांचेस्टरमालावरील जकात कमी करण्या-वद्दल लोकांस उत्तेजन करण्याच्या संबंधानें. (६ वें) १८८३ त सर्वांत उत्तम असें इलवर्टवीलप्रसंगीं भाषण झालें, या वेळीं असा वक्ता हिंदुस्थानांत नसेल अशी युरोपीयनांत आख्या झाली ! (७ वें) १८८४ त लार्डरिपन्प्रयाण-प्रसंगीं. तसेंच इ० स० १८८५त पहिल्या राष्ट्रीयसभेस, १८८८ त अलाहा-वादकांप्रेस, तसेंच गव्हर्नर सर रिचर्डटॅपलनें टाउनहॉलांत सभेला जागा दिली नाहीं ह्मणून उइलसन सर्कसच्या अवाढव्य तंबूंत लायसन्स टॅक्सविरुद्ध अस्ख-लित वोलके त्या वेळीं तेज विलक्षण पडलें. याशिवाय मराठींत त्यांचीं मोठ-मोठीं भाषणें झालीं.

२. माणकुवरवाई खटला १८७५ त.

तें अखिल आर्यमंडळ झालें आनंदमग्न त्या पार्यी ।

गणगोत्र इष्ट त्यांचे काका भाऊ पिता तसी आई ॥ ३६ ॥

पदवीधर मुकुटमणी झाले ते नामदार सेलंग ।

‘पंडितरायं गुरु’ असे संस्कृत महाराष्ट्र आंग्ल बहुरंग ॥ ३७ ॥

न्यायाधीशपणास्तव ना हटले मुत्सदीपणीं स्वल्प ।

होतें सहाय त्यांचें देशहिताला वरेंच ना अल्प ॥ ३८ ॥

मोठें व्हावें ऐशी इच्छा नसतांच जाहले मोठे ।

साधें वर्तन ठेवुनि लोकोत्तर कृत्य दाविलें मोठें^२ ॥ ३९ ॥

ती भाषा परक्यांची करणें आह्मांस आपुली लागे ।

पदवी वरिष्ठ पावुनि लाभे जगमान्यता तथा मागें ॥ ४० ॥

स्वभाव मत ३०.

त्यां श्रेष्ठ योग्यतेचा मानाचा कोणताही गर्व नसे^१ ।

आत्मस्तुति सहन नसे अंतःकरणांत तोच भाव वसे ॥ ४१ ॥

१ Vice-Chancellor of the University C. I. E.

२ “येन केन प्रकारेण, प्रसिद्धः पुरुषो भवेत्”-असलें यांना आवडत नसे.

३ “ही-गणितशास्त्राची परीक्षा मराठींत चालली असती तर, श्रीयुत रघुनाथ पुरुषोत्तम परांजपे पहिलाच येऊन दुसऱ्या युरोपीयन सीनियर न्यांग्ल-रास थंड वसावें लागलें असतें,” असें केंब्रिजच्या विद्यागुरूनें भरसभेंत ह्मटलें. यावर्षी तंजावरचे त्यगराजन २ रे रेंग्लर झाले आहेत. (विलायतेस न जातांही छत्रे, दिनानाथ दळवी इ० गणितांत प्रसिद्ध आहेत.)

४ God has so arranged matter that which lives long also takes long to grow. We talk of “Simple Life” as if it were very easy to lead. No doubt the expression “Simple Life” is very enchanting and comparing ourselves with people of Europe whom we find to be always

त्यां आपलेपणाचा बाणा बहु राखण्यांत लक्ष्य असे ।
 ग्रामस्थी पागोटें अभिमानें लेइती स्वतात जसे ॥ ४२ ॥
 सर्वस्वां निर्व्यसनी सात्त्विक-आहारनिष्ठ जे ऐसे ।
 प्रकृति उदारचि मोठा वडिलां सन्मान नम्र ही तैसे ॥ ४३ ॥
 विद्यार्थ्यां धनहीनां द्रव्यद्वारा सहाय ते करिती ।
 प्रतिमासि नित्य नियमं सद्व्यय संस्थेंत सद्यशा वरिती ॥ ४४ ॥
 जो कर्ममार्ग त्याहुनि भक्तीचा मार्ग सुलभ त्यां वाटे ।
 त्यांना प्रियतम तिसरा ज्ञानाचा धरिति साधु जे मोठे ॥ ४५ ॥
 प्राक्तन-वादी नव्हते 'चातुर्याचा प्रभाव सर्व करी' ।
 ऐसें त्यांस वाटे 'यत्नचि तो सर्व दैन्यताप हरी' ॥ ४६ ॥
 त्यांचा स्वभाव नव्हता पक्षग्रहरूप हृष्टवादाचा ।
 सर्वांत सार आहे त्यांना वाटे न अंश वादाचा ॥ ४७ ॥
 त्यांच्यासम अल्पवर्षीं ऐसी पदवी न लाभली कोणा ।
 हल्लींच्या मन्वंतरिं भारत तरुणांत हाच नरराणा ॥ ४८ ॥

after wealth and the comforts of the world, we pride ourselves on the simplicity of our life....For simplicity does not consist in putting on a dhotir and leading careless, meagre and unmeaning lives. If fewness of wants were a test of simplicity, barbarians would be the simplest of human beings on earth. But if simplicity means godliness as I presently intend to show to you it does, then you will admit that such lives are not easy to lead. They mean an effort of supreme magnitude and cultivation of our faculties in no small measure. A simple life means a strenuous and therefore a religious life which must spread its influence quietly yet surely on all who come in contact with it.

*Justice Chandavarkar in 2nd Anniversary.
 of Bandra Prayer Union.*

कर्तव्य सर्व कर्तनी चाळीशी लागली न तों गेले ।
 निजधामी परलोकीं आससुहृन्मित्र दूर ते केले ॥ ४९ ॥
 गेले ह्यणूनि कळलें विद्वन्मणि सुनयमूर्ति तेलंग ।
 मुंबापुर हळहळलें मोकळुनी धाय टाकुनी अंग ॥ ५० ॥
 यांची स्मशानयात्रा केली त्या नागरिक सुलोकांनीं ।
 जमुनी जातिचतुष्टय ऐकावी काय वेळ ती कानीं? ॥ ५१ ॥
 जन सर्व त्यांस रडले हिंदु मुसल्मान पारसी गोरे ।
 कवि सुज्ञ फिरंगी तो रडला उद्गार काडुनी जोरें^१ ॥ ५२ ॥
 तेलंगयोग्यतेचा नर उपजाया कठीण बहु आतां ।
 न्यायचिकित्सक पंडित जगमित्र तसा बहुश्रुत पहातां ॥ ५३ ॥
 पुत्रचि सरस्वतीचा झाला सारस्वतांत दिव्य मणी ।
 अटपुनि अल्पवयीं तो वार्धक्याचेंहि कार्य आर्यजनीं ॥ ५४ ॥

ग्रंथलेखन.

संस्कृत प्राकृत इंग्लिश तीन्ही भाषांत लेख बहु रचिले ।
 पुस्तक निबंध उत्तम पत्रांतहि फार काल ते लिहिले ॥ ५५ ॥
 होमर् ग्रंथावरुनी रामायण जाहलें असें कोणें^२ ।
 लिहिलें त्याचें खंडन केलें वांधुनि त्यास दांव्यानें ॥ ५६ ॥
 गर्व त्याज्य खरा तरी सत्याच्या मंडनीं करी रूप ।
 सर्प त्रासें फूं करि वन्हिस्पर्शें सुवास दे धूप ॥ ५७ ॥

१. Ah ! levou o tumulo um orador inclyto,
 Ah ! levou um patriota afferrado, (Telang)
 Roubou uma intelligencia robusta
 Faltando sempre a nossa querida India.

२. जर्मन प्रोफेसर डॉ. वेबर (या शार्मण्य पंडिताविषयीं निबंध त्यांनीं
 आपल्या गीतेच्या प्रस्तावनेस जोडला).

श्रीमद्भगवद्गीता केली बैवलवरुनि हें दुसरें ।

पाश्चात्य पंडितानें शोधुनि विद्वत्त्व दाविलें कुचरें ॥ ५८ ॥

त्याच्याहि पारिपत्या वादुनि पाडावया न ते डरले ।

किं बहुना बैवल हें गीतेवरुनीच जाहलें ठरलें ॥ ५९ ॥

जे गौरकाय इंग्रज त्यांनीं तोंडांत घातलीं बोटें ।

हा वाद सर्व पाहुनि वदले ' कों हें खरेंच, ना खोटें ' ॥ ६० ॥

शाश्वत कृत्यं त्यांचें भाषांतर काव्यबद्ध गीतेचें ।

जगमान्य लेखणीचें त्रिविधजनां वंद्य सार नीतीचें ॥ ६१ ॥

उपसंहार..

स्वपरहितबुद्धिनें जो शांतपणें सत्यधर्मआधारें ।

राष्ट्राचें हित पाही तोच महात्मा खरा गुणाधारें ॥ ६२ ॥

जो कल ठेवी अपुला सत्यासाठीं तसा प्रभूसाठीं ।

किंवा देशासाठीं चोंही बाजूनि त्यास यश गांठी ॥ ६३ ॥

क्षणभंगुर हें कितितरि मानवजीवित असेच भूलोकीं ।

मुख्यत्वे बहु ज्याला आशमय दृष्टिनें जन विलोकीं ॥ ६४ ॥

१. स्थानिक स्वराज्य, शहाणा नेथन, शास्त्र व रूढि यांच्या बलाबलाविषयीं विचार, सामाजिक विषयाची तोडजोड, मोक्षमुल्लरकरितां गयात्मक महाभारतांतील भाग, भर्तृहरीशतकटीपा, रॉयल एशियाटिक सोसायटीमध्ये निबंध वाचिले, त्यांत चालुक्य, कदंब, सिलहर यांचें वर्णन ताम्रपटाधारें केलें इ० इ० पुष्कळ लेख आहेत.

२ Let all the ends thou aimest at,
Be thy country's, thy God's and truth's.

विलगुनि आक्षी असतों आशातंतूस यापरी चित्ती ।
 करुनी प्रसन्न मन हा येतो की सुदिन आमुच्या हस्ती ॥ ६५ ॥
 काल्पनिक मनोराज्ये या प्राण्याच्या जिवावरी करितों ।
 सर्वांच्या भाग्याला कारण त्याचा प्रयत्न हें धरितों ॥ ६६ ॥
 ज्याचें कर्तृत्व जनीं दुर्दिन अस्तास नेउनी आणी ।
 सुदिनोदय देशाला काळ तयावर कुठार कीं हाणी ॥ ६७ ॥
 पडतां उडी यमाची अमुचें उद्दिष्ट कल्पनाराज्य ।
 जाई उडोनि गगनीं दुःखामीमाजि होय कीं आज्य ॥ ६८ ॥
 भूमीस भार जे जे त्यांस चिरंजीव ठेवितो काळ ।
 रखडत भूपुष्टावरी खडखडित सदा जरीहि दुष्काळ ॥ ६९ ॥
 खचित मनाची खात्री होते कीं नष्टचर्य देशाचें ।
 ना संपलें अजुनी येती घाले अशाच वेशाचे ॥ ७० ॥
 विद्वान् भर तारुण्यां अर्धायुष्यांत हा ! कसे सरती ? ।
 याला कांहीं कारण सबल दिसेनाचि या महीवरती^१ ॥ ७१ ॥
 विद्वान होउनी जे देशास्तव हातपाय हालविती ।
 व्यायामासाठीं ते बुद्ध्या नच हातपाय चाळविती ॥ ७२ ॥
 चौसष्ट कलाभूषित दीर्घायु द्वीपजन कसे पाहा ।
 जे व्यायामें नियतें सेविति आयुष्यदीर्घता आहा ! ॥ ७३ ॥
 यांच्या अपमृत्यूनें झाली बहु हानि आर्यदेशाची ।
 न भरुनि येई सत्वर इच्छा कैसी असे परेशाची ? ॥ ७४ ॥
 निजथैथयाट दावुनि वसुधा जी रंगभूमि इजमाजी ।
 देशामिमान रक्षुनि झाला कां रज्जनिष्ठही गाजी ॥ ७५ ॥

१ “पदवीधरांचा अपमृत्यु” (Premature death of Graduates)
 ही माझी कविता (साक्या) वाचनी.

वत्कृत्व सुदर्शन तें मुद्यांची मालिका असीं शस्त्रें ।
 धरुनी जनमन जागृत केलें विद्वत्सभारणीं शास्त्रें^१ ॥ ७६ ॥
 त्यांच्या वाणीमध्ये शब्दनिरर्थक न एक अक्षरही ।
 ज्या त्या शब्दां स्पष्टचि त्यांची मर्मज्ञता दिसे वरही ॥ ७७ ॥
 एखाद्या श्रोत्याला आलें जरि विघ्न ऐकण्यामध्ये ।
 'गेले व्यर्थ अहा !' अशि हळहळ वाटे जिवा क्षणामध्ये ॥ ७८ ॥
 स्पर्धा चालत असते राजा आणि प्रजांमध्ये सतत ।
 स्वश्रेष्ठत्वाविषयीं किंवा जे स्वाधिकार त्यां जपत ॥ ७९ ॥
 हक्क* जनांचा मागे राजाशीं राजनिष्ठ भक्त खरा ।
 मोठ्या प्राज्ञपणानें निस्पृह तेलंग जो नसे भितरा ॥ ८० ॥

१ Telang's memorial Town Hall meeting, Lord Harris the Governor of Bombay presiding, Hon. P. M. Mehta said:—Mr. Telang and I enlisted ourselves, raw and humble recruits, in the public cause, and appeared in this very Hall to do battle, according to our lights at a public meeting held under the presidency of one of your Lordship's predecessors. Many have been the occasions since then on which Mr. Telang has appeared on this very platform, as not a few of those present here may remember his handsome and intellectual face, beaming with intelligence and kindness and spirit and instructing us with his thoughtful and cultured eloquence, his sound and judicious wisdom, his firm and temperate advocacy of the public interests.

(Applause.)

*Our numbers are so great that no power on earth can bar our way for any length of time, if only we are true to ourselves (cheers.) Our love of the mother land must grow so fervent and passionate that it will turn all sacrifice for India into a pure joy (cheers). What the

विद्वत्सभेत पाहुनि गुण हे प्रतिपक्षि पाश्चिमात्य नर ।

‘हिंदुस्थानांत असा वक्ता न मिळेल’ बोलले प्रचुर ॥ ८१ ॥

यांच्या संबंधानें आशा होती वहुत लोकांना ।

परि जें विरजण पडलें ‘हिंदू-दुर्भाग्य’ हें ह्यणा कां ना ? ॥ ८२ ॥

बुद्धीसंगें सद्गुण असला हिंदूंत पाहिजे खास ।

कीं रानटीपणाचा दोष न यावा कृतीमध्ये त्यांस ॥ ८३ ॥

बोले त्याचप्रमाणें साधन अनुकूल सर्वथा नाहीं ।

दिसतें संप्रति जैसें वाटे तेलंग यांसही पाहीं ॥ ८४ ॥

पाया जुनाट धरुनी चिकटावें आणखी पुढें व्हावें ।

सगळेंच न गाळावें प्रतिसृष्टि करावया नव्या भावें ॥ ८५ ॥

situation requires is not new ideas, but sacrifice—not talk but work—work early and work late, work when it is dawn and work when it is dark ; what we need today above every thing else, is, a band of workers ; who will give up their all for the country and spread the gospel of unity and patriotism, far and wide throughout the land. None knows what the future has in store for us, or how much fulfilment our own eyes may witness before they close. But one thing is quite clear. There is nothing in this world of ours which may not be achieved by men, whose lives are inspired by patriotism sustained by faith and ennobled by sacrifice (cheers). India expects that such men shall now come forward in sufficient numbers in her service. If this expectation is realized all else will be well.

G. K. Gokhale in England. 5th May 1906.

१ “The other fact which I would impress upon you is that intellect is not everything. Intellect does not govern the world. Character should be your aim.”

Justice Candy.

'सगळें जुनेच खोटें' ह्यणणान्याला जबाब तोच मिळे ।
 'नूतन सगळें खोटें' मानसिक विकार तोच एक खिळे ॥ ८६ ॥
 पूर्वज यांचें गौरव तेलंग करीत फार व्याख्यानीं ।
 श्रोत्यांनीं वाचावें जें कांहीं आढळेल आख्यानीं ॥ ८७ ॥
 'नाहीं वाटत कौतुक पूर्वजकृत्यां कदापि ज्यां कांहीं ।
 त्यांना कैची चिंता केलें जरि कांहीं वंशजां पाहीं' ॥ ८८ ॥
 येतें यश कामाला कर्ता हिंमत धरील योग्य तरी ।
 अपशकुन मांजरांचा कांहीं कार्यास बाधही न करी ॥ ८९ ॥
 कल्याण इच्छिणारा घेतो 'वरवें' ह्यणून जगतमुखें ।
 युद्धाचें यश त्याला अजिंक्य पत्रें न लागती प्रमुखें ॥ ९० ॥
 एका पक्षीं 'वरवें' होतें 'वाईट' तें दुज्या पक्षीं ।
 सत्पुरुष सर्वसाक्षी नगणी 'वरवें' अशापरी लक्षी ॥ ९१ ॥
 हा गुण ध्यायाला जरि नाहीं कोणीच आज आढळला ।
 निपजेल कधींहि तरी सत्कार्याला कधीं न जो ढळला ॥ ९२ ॥
 आर्यावर्तामधुनी गेले बहुतेक पुरुष थोर असे ।
 तेलंगयोग्यतेचे अल्पायुष्यांत दिव्यचंद्र जसे ॥ ९३ ॥
 'एक मरे कीं त्याचा शोक दुजा वाहतो मनीं जोही' ।
 श्रीरामदास ह्यणती 'जाय अकस्मात् तथापुढें तोही !' ॥ ९४ ॥

[Redacted] धेऊन नामदार तेलंग हेमंतोत्सवांत ह्यणाले—
 "But look backward to antiquity will not look
 to posterity." "ज्यांना आपल्या पूर्वजांनीं काय केलें याची पर्वा
 नाहीं, त्यांना आपल्या वंशजांचें काय होईल याची पर्वा नसणारच. (टाळ्या.)

२ Courage in large politics is the true common sense.

J. Morley (at Forfar 1905,)

अतितीव्रबुद्धि सज्जन उपजे त्या देव नेतसे वेगें ।

न जणों भय त्या वाटे होई स्वसमान हा बहू वेगें ॥ ९५ ॥

हेंच उदाहरण दिसे संप्रति आर्यप्रबुद्धवर्गांत ।

कों धर्मबीज रुजता दूत तथा बोलवीत स्वर्गांत ॥ ९६ ॥

बहुदीर्घ वाचला जरि जरि केलें अमित शुद्ध देशहिता ।

तरि आर्य हा वियोगें अल्पायू मानितों अह्मी स्वहितों ॥ ९७ ॥

मोहक भाषाशैली सभ्यपणा सरळता निगर्विपणा ।

थोरानीं वर्णियला तेलंगांचा सभेंत थोरपणा ॥ ९८ ॥

‘या कर्त्या पुरुषाच्या बरोबरीनेच काम करण्याला ।

पात्र न आह्मी’-बदले न्यायाची मूर्ति रानडे त्यांला ॥ ९९ ॥

‘या कर्त्या पुरुषाची कांस धरोनीच सर्व जाणारे’ ।

ऐसेंही ते बदले माधव गोविंद रानडे सारे ॥ १०० ॥

पुण्यतिथिनिमित्त सभा भरवुनि उद्गार काढिले त्यांनीं ।

प्रतिविंब सावली ती दाखविली स्पष्ट या महात्म्यांनीं ॥ १०१ ॥

तें श्रोतृवृंद केलें तल्लीन सजीव या चरित्रानें ।

तेलंगनिधनतिथिला ‘हिंदू युनियन् क्लुबांत’ मित्रानें ॥ १०२ ॥

१ शिरोलेख इंग्रजी पहावा.

२ Though a great man dies full of years
I must even now say, that it is a premature
human eyes will regard as premature; because
that, in whatever position he was placed by the weight of his
ter, by the splendour of his talents, by the purity of his virtues,
would still have been spared to render to his country the most
essential services.

Gladstone.